

UOT 37.01

İlham Zöhrab oğlu Abbasov
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitet

RİYAZİYYAT TƏLİMİNDƏ FƏAL TƏLİM METODUNUN TƏDRİSİ

Ильхам Зохран оглы Аббасов
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ИЗУЧЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ ПРИ ПРЕПОДАВАНИИ МАТЕМАТИКИ

Ilham Zohrab Abbasov
Azerbaijan State Pedagogical University

LEARNING INTERACTIVE TEACHING METHOD IN TEACHING MATHEMATICS

Xülasə: Məqalə ümumtəhsil məktəblərində fəal təlim metodunun tədrisi ilə bağlı məsələlərin həllinə həsr olunub. Göstərilmişdir ki, dərsin səmərəliliyi planlaşdırma dan asılıdır, planlaşdırma isə təlimin məqsədlərindən asılıdır, təlim məqsədləri 3 hissədən ibarətdir, tədris zamanı isə müəllim 4 suala cavab verməlidir.

Açar sözlər: *fəal təlim, metod, təfəkkür, induktiv, tədqiqat, deduktiv*

Резюме: В статье основное внимание уделяется преподаванию метода активного обучения в общеобразовательных школах. Было продемонстрировано, что эффективность урока зависит от планирования, а планирование, в свою очередь, зависит от целей обучения. Цели обучения состоят из трех частей. Автором отмечается, что в процессе преподавания учитель должен ответить на четыре вопроса.

Ключевые слова: *интерактивное обучение, методология, мышление, индуктивные, исследования, дедуктивные*

Summary: The article focuses on the teaching of the method of active learning in general schools. It has been demonstrated that the effectiveness of the lesson depends on planning, and the planning depends on the objectives of the training, the learning objectives are 3 parts, and the teacher should answer 4 questions during the course.

Key words: *active learning, methodology, thinking, inductive, research, deductive*

Təhsil müəssisələrində tədris prosesində yeni təlim texnologiyalarının tətbiqi, dünya təhsil sisteminə inteqrasiya məsələlərinə ciddi yanaşılır. Təhsilin keyfiyyəti tək şərt deyil, həm də prosesdir. Keyfiyyətli təhsil prosesinin əsas tərkib hissələrindən biri dərsin təşkilidir: onun mərhələləri, təlimin forma, üsul və metodlarıdır; onun qurulması optimal düzgün həllinin tapılmasıdır. Müasir dərstdə müəllim hər bir uşağı görür, onun potensialından maksimum istifadə edir. Müasir dərslər bütün iştirakçıların qarşılıqlı inam və etibarını əsasında canlı ünsiyyətdir. Dərs nəinki müəllimin, həm də şagirdin yaradıcılığının nəticəsi olur.

Təlim məqsədlərinin bir neçə təsnifatı mövcuddur:

1. Müəllimin fəaliyyətinin xarakteri üzrə: öyrədici, inkişafedici, tərbiyəedici;

2. İdrak sahəsində əldə olunan nəticələrinin səviyyəsi üzrə;

3. İdrak prosesinin səviyyəsi üzrə hafizənin və təfəkkürün müxtəlif növləri

Təlim məqsədlərini müəyyən edərkən müəllim aşağıdakı amilləri nəzərdə tutmalıdır:

1) Tədris materiallarının xüsusiyyətini; 2) Bu dərslərin keçirilən mövzu üzrə dərslərin silsiləsində tutduğu yeri və sinfin hazırlıq səviyyəsini.

Fəal təlimin üsulları:

Təqdimat. Bu metod şagirdlərə imkan verir ki, o, tədqiqatın nəticəsini müxtəlif yollarla təqdim edə bilsin, öz fikirlərini dəqiq ifadə etmək, mükəmməl nəticə çıxarmaq bacarığına yiyələnsin. Təqdimata hazırlaşan şagird qrup halında işləyəndə ünsiyyət mədəniyyətinə yiyələnir, fikir bölüşməyi bacarır.

Ziqzaq. Nisbətən iri həcmli əsərlərin mətni üzərində aparılan işi ziqzaq üsulu ilə aparmaq vaxtdan səmərəli istifadəyə şərait yaradır, əməkdaşlıq vərdişlərini inkişaf etdirir. İş tədqiq olunacaq mətni hissələrə bölünüb, nömrələnməklə başlanır. Qruplara bölünmüş şagirdlər 1-dən 4-ə qədər sayırlar. Qrupdakı şagirdlər (ekspertlər) müvafiq nömrələrlə işarələnir, sonra eyni nömrəli şagirdlər bir parta ətrafına toplanır, mətnin müvafiq hissəsini oxuyur, verilmiş tapşırıqları yerinə yetirirlər. İş başa çatdıqdan sonra ikinci mərhələ başlanır.

Beynin həmləsi. Əqli hücum şagirdlərin yeni mövzu üzrə biliklərini sürətlə üzə çıxarmağa, onlarda müzakirə olunan məsələyə maraq oyatmağa imkan verir. Bu metodun tətbiqi şagirdləri fəallaşdırır, verilən suala tez və düzgün cavab tapmağa, müxtəlif ideyalar irəli sürməyə həvəs yaradır. Əqli hücum tətbiq edilərkən müəllim həll olunmalı problemi elan edir. Sual lövhəyə yazılır və ya şifahi şəkildə verilir. Əqli hücum zamanı yeni mövzu ilə əlaqədar hər hansı bir fikrin, ifadənin tamamlanması üçün mümkün variantları müəyyənləşdirmək tapşırığı vermək də məqsəduyğundur.

BİBÖ (nəyi bilirik, nəyi bilmək istəyirik, nəyi öyrəndik və nəyi öyrənməliyik) şagirdlərin əvvəlki biliyi, təcrübəsi ilə yeni biliklər arasında əlaqə yaratmağa imkan verir, mövzu, problem barədə düşünməsini təmin edir. Müəllim lövhədə 3 sütundan ibarət cədvəl qurur və aşağıdakı bölmələri qeyd edir: "Nəyi bilirik", "Nəyi bilmək istəyirik", "Nə öyrəndik və hələ nələri öyrənməliyik". Şagirdlər əvvəl mənimsəmiş olduqları bilikləri bir daha nəzərdən keçirir və öyrənmək, cavabını tapmaq istədiyi məsələləri, sualları müəyyənləşdirir.

Mühazirə. Mühazirə məlumatın müəllimdən şagirdə ötürülmə üsuludur. Bu üsuldan mövzu ilə bağlı məzmunun zənginləşdirilməsi, tamamlanması məqsədilə istifadə etmək məqsəduyğundur. Belə qısa mühazirələr 10-15 dəqiqə

qə ərzində aparılır. Mühazirə ilə bağlı aşağıdakı məsələlərə nəzər yetirmək məqsədə müvafiqdir:

1) Mühazirənin məqsəd və vəzifələrini dəqiq müəyyənləşdirmək, 2) Plan tərtib etmək və onu şagirdlərə paylamaq (və ya lövhədə yazmaq). 3) Əyani və texniki vasitələrdən istifadə etmək. 4) Müəllim mühazirə prosesini verbal (suallar vermək) və vizual (şagirdlərin sifətlərinin ifadəsini və jestlərini müşahidə etmək) tənzip-ləməlidir.

Klaster (şaxələndirmə). Müəllim tərəfindən lövhədə və ya iş vərəqlərində dairə çəkilir və onun mərkəzində yazılmış anlayış ilə bağlı söz və ya ifadələr söyləmək şagirdlərə tapşırılır. Mərkəzdə yazılmış anlayışdan başlayaraq hər növbəti söz onunla əlaqəli sözlər xətlərlə birləşdirilir.

Anlayışın çıxarılması. Bu üsul oyun-tapmaca formasında keçirilir və şagirdlərdə yüksək fəallıq yaradır. Müəllim lövhədə dairəvi kart asır, onun arxasında şagirdlərdən tələb olunan anlayışı yazır.

Müzakirə. Müzakirə mövzu ətrafında ideya, məlumat, təəssürat, təhlil və təkliflərin qarşılıqlı mübadiləsidir. Onun əsas vəzifəsi problemi təhlil edərək həlli yolunu tapmaq, düzgün qərar qəbul etmək üçün imkan yaratmaqdır. Müzakirə dinləmək, təqdim etmək, sual vermək mədəniyyətini formalaşdırır, şagirdlərin məntiqi və tənqidi təfəkkürünü, şifahi nitqini inkişaf etdirir.

Problemlə vəziyyət. Bu üsul tənqidi təfəkkürü və təhliletmə vərdişlərini inkişaf etdirir. Müəllim əvvəlcədən problemi və müzakirə üçün sualları hazırlayır. Şagirdlər 4-5 nəfərlik qruplara bölünür. Hər qrup təklif edilən vəziyyətlərdən birini müzakirə edir və həlli yolunu göstərir. Qruplar öz işlərini bitirdikdən sonra sınıfdə ümumi müzakirə aparılır.

Venn diaqramı. Venn diaqramından istifadə prosesi aşağıdakı mərhələlər üzrə aparılır. Müqayisə olunacaq əşya və hadisələr müəyyənləşdirilir. Kəsişən dairələr çəkilir (ortada yazmaq üçün yer saxlanılır) I və III dairədə müqayisə olunacaq obyektlər qeyd olunur. Müqayisə olunan obyektlər təsvir edilir: (fərqli cəhətlər sağ və sol tərəfdə, oxşar cəhətlər kəsişmə dairəsində qeyd olunur).

Layihələrin hazırlanması. Layihələrin hazırlanması müxtəlif mövzuların müstəqil şəkildə tədqiq edilməsidir. Şagirdlər öz layihələrini

ni təqdim etməzdən əvvəl uzun müddət onun üzərində işləyirlər. Layihələr şagirdlərin tədqiqat vərdişlərinin, biliklərə müstəqil yiyələnmə bacarıqlarının formalaşmasında mühüm rol oynayır, onlara müstəqil şəkildə öz fəaliyyət proqramlarını qurmağa, habelə öz vaxtını və işini qrafik üzrə planlaşdırmağa kömək edir.

Problemin aktuallığı: Məktəb təcrübəsi göstərir ki, fəal təlim metodu mövzusunda həm şagirdlər, həm müəllimlər müxtəlif çətinliklərlə qarşılaşır. Bu zaman fəal təlim metodunun araşdırılması aktuallıq kəsb edir. Riyaziyyatın tədrisi metodikasında elə təlim metodları vardır ki, müəllim bu metodlardan istifadə etməklə şagirdin tədqiqatçılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. Fəal təlim metodu da onlardan biridir.

Problemin elmi yeniliyi: İlk dəfə olaraq məktəb riyaziyyat kursunda tədqiqat metodunda

1. Fəal təlim metodu geniş şərh olunmuşdur

2. Fəal təlim metodunun bütün üsulları şərh olunmuşdur

3. Fəal təlim metodunun bütün üsullarının praktik və nəzəri əhəmiyyəti qeyd edilmişdir.

Nəticə: Məlumdur ki, müasir dövrdə təhsil sahəsində ciddi dəyişikliklər mövcuddur. Xüsusilə riyazi təhsil sahəsində ciddi dəyişikliklər baş vermişdir. Bu dəyişikliklərin öhdəsindən gəlmək üçün yeni təlim metodlarını bilmək lazımdır.

Problemin tətbiqi əhəmiyyəti: Müəllimlərə, təhsilverənlərə şagirdlərin yaradıcı təfəkkürünün inkişafının imkan və yollarına dair metodik tövsiyələr verir.

Ədəbiyyat:

1. Rəşad Əliməmmədov, Riyaziyyat: Abituriyentlər üçün dərs vəsaiti . Bakı, 2013.
2. Veysova Z. Fəal interaktiv təlim: Müəllimlər üçün vəsait. UNİSEF
3. S. İsmayılova, A. Hüseynova, Riyaziyyat: Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün dərslik. Bakı: Şərq-Qərb, 2014.
4. S. İsmayılova, Riyaziyyat: Ümumtəhsil məktəblərinin 7-ci sinfi üçün dərslik. Bakı, Şərq-Qərb 2014.

E-mail: ilham.abbasov.1995@mail.ru

Rəyçi: *ped.ü.elm.dok., prof. A.S. Adıgözəlov*

Redaksiyaya daxil olub: 06.11.2018